

Закону України „Про основи національної безпеки України” громадяни України та об’єднання громадян віднесено до суб’єктів забезпечення національної безпеки та її сегменту прикордонної безпеки [14]. Закон не виділяє особливих форм індивідуальної діяльності громадян по забезпеченню прикордонної безпеки. У статті 9 Закону визначено, що громадяни добровільно й у порядку виконання конституційних обов’язків здійснюють заходи, визначені законодавством України щодо забезпечення її національної безпеки; як безпосередньо, так і через об’єднання громадян привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни; у законний спосіб і законними засобами захищають власні права та інтереси, а також власну безпеку [14].

Законодавство окремо не виділяє форм індивідуальної діяльності громадян у сфері охорони державного кордону. До ефективних форм такої діяльності громадян можна віднести: інформування органів Держприкордонслужби про підготовку або здійснення порушень режиму державного кордону, прикордонного режиму й режиму в пунктах пропуску через державний кордон, про появу підозрілих осіб біля кордону; надання допомоги посадовим особам прикордонних підрозділів у реалізації профілактичних заходів по попередженню порушень прикордонного законодавства та ін. Однак практична реалізація зазначених форм залежить від конкретної особи, рівня її правосвідомості, особистої мотивації.

Виходячи з викладеного, можна зробити висновки. Існуючий правовий статус громадян як суб’єктів діяльності по забезпеченню порядку у сфері охорони державного кордону є розмитим і не може сприяти ефективній взаємодії з органами Держприкордонслужби. Конституційні норми повинні бути деталізовані в спеціальному законі, відомчих актах і правових актах органів місцевого самоврядування з урахуванням специфіки діяльності громадян у сфері охорони державного кордону.

Створення чіткої правової бази діяльності громадян України як учасників охорони державного кордону повинно передбачати: визначення спеціального механізму участі громадян по попередженню; виявленню та припиненню правопорушень у прикордонному просторі; удосконалити їх соціально-правовий захист; форми взаємодії з прикордонним відомством; методи роботи.

Література

1. Указ Президента України від 19 червня 2006 року № 546/2006 „Про Концепцію розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року”. // Офіційний вісник України. - 2006 р. - № 25 - С. 1807.
2. Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV „Про Державну прикордонну службу України” // Закони України з прикордонних питань. - Хмельницький: Видавництво

Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2003. - С. 19-43.

3. Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 „Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні”. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/810/98/print1391857265208736>.

4. Конституція України. - Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 141.

5. Закон України „Про участь громадян в охорони правопорядку та державного кордону” від 22 червня 2000 р. № 1835-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 40. - С. 338.

6. Словник української мови. - [Електронний ресурс]: <http://sum.in.ua/s/uchastj>.

7. Науменко Е.С. Организационно-правовые способы взаимодействия органов исполнительной власти и институтов гражданского общества: дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук: спец. 12.00.14 - административное право, финансовое право, информационное право. - Саратов, 2010. - 222 с.

8. Мельников О.Ю. Административно-правовое регулирование участия граждан Российской Федерации в охране общественного порядка: дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук: спец. 12.00.14 - административное право, финансовое право, информационное право. - М., 2009. - 289 с.

9. Закон України „Про державний кордон України” - Відомості Верховної Ради України - 1992. - № 2. - С. 5.

10. Богатова Т.В. Административно-правовой статус граждан, участвующих в обеспечении правопорядка: дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук: спец. 12.00.14 - административное право, финансовое право, информационное право. - Ростов-на-Дону, 2008. - 24 с.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1984 р. - № 51. - С. 1122.

12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40. - С. 356.

13. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - С. 131.

14. Закон України „Про основи національної безпеки України” // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - С. 351.

*Зьолка В.Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького
Надійшла: 17.09.2014*

УДК 343.231

ДО ПИТАННЯ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ

Загнібіда В. В.

Стаття присвячена питанням наукової розробленості проблем протидії корисливо-насильницьким злочинам. Автор, на підставі аналізу існуючих точок зору, результатів особистого дослідження, виказує

власне ставлення до означеного питання та пропонує якісно нові підходи до визначення перспективних напрямів протидії корисливо-насильницьким злочинам.

Ключові слова: кваліфікація злочинів; корисли-

во-насильницькі злочини; мотиви вчинення злочинів; оперативно-розшукова діяльність; протидія злочинам.

Статья посвящена вопросам научной разработанности проблем противодействия корыстно-насильственным преступлениям. Автор, на основе анализа существующих точек зрения, результатов личного исследования, выражает собственное отношение к указанному вопросу и предлагает качественно новые подходы к определению перспективных направлений противодействия корыстно-насильственным преступлениям.

Ключевые слова: квалификация преступлений; корыстно-насильственные преступления; мотивы совершения преступлений; оперативно-розыскная деятельность; противодействие преступлениям.

Article is devoted to the scientific elaboration problems counteract selfish and violent crime. The author, based on an analysis of existing points of view, the results of individual studies, betrays his position regarding the definite issue and offers a brand new approach to identifying promising areas of countering selfish and violent crime.

Keywords: qualification of crimes; selfish and violent crime; motives for committing crimes; operatively-search activity; combating crime

Сьогодні доводиться констатувати, що на тлі інтелектуалізації та професіоналізації злочинності дедалі більше поширюються кваліфіковані зазіхання, що забезпечують максимальний прибуток. Це стосується не тільки злочинів у сфері економіки, а й злочинів загальнокримінальної спрямованості. Посилилися зухвалість і агресивність злочинців, їх зневага до життя й здоров'я оточуючих. Аналіз статистичних даних свідчить, що значний масив продовжують складати корисливо-насильницькі злочини - грабежі, розбої, вимагання тощо. Взагалі злочинність, без перебільшення, є на сьогодні однією з найбільших загроз для системи внутрішньої безпеки, життя та здоров'я, майна громадян будь-якої держави [1, 4]. Рівень злочинності, її динаміка, географічна розповсюдженість та інші показники говорять про те, що ця проблема повинна посісти одне з найперших місць щодо нагальності свого вирішення як у наукових колах, так і в практичній сфері. Розуміння цього вимагає теоретичного осмислення й наукового вирішення ряду актуальних проблем практичної реалізації шляхів удосконалення протидії корисливо-насильницьким злочинам.

Слід зазначити, що в літературі питання єдиного трактування поняття корисливо-насильницьких злочинів є занадто дискусійним. Чинний кримінальний закон відносить грабїж, розбїй і вимагання до розряду злочинів проти власності, об'єднуючи їх з таким протиправним посяганням, як крадіжка, шахрайство тощо. Безсумнівно, кримінально-правове, нормативне віднесення вказаних видів злочинів до категорії майнових, впливає зі спільності для них об'єкта посягання [2, 23]. Ми погоджуємося з твердженням науковців, які зауважують, що характерною загальною ознакою всіх цих злочинів є наявність корисливого мотиву й загальної мети - звернути чуже майно на свою користь або на користь іншої особи [5, 22]. На ці ж ознаки вказують А.Ф. Белінський, М.Й. Коржанський, Є.Л. Стрельцов. Як справедливо зазначає С.В. Албул, насильство або загроза його застосування

при здійсненні грабежів, розбоїв, вимагань служить лише інструментом досягнення злочинної мети [2, 35-37]. Інструментальний характер насильницьких дій за наявності корисливого мотивів здійснення вказаних видів злочинів став наріжним каменем у полеміці про дефініції корисливо-насильницьких злочинів загалом.

Розглядаючи проблеми мотивації корисливої злочинної діяльності, науковці зазначають, що кримінальна користь, як правило, аморальна - це її споконвічна ознака. Корисливий мотив злочину укладається в аморальному прагненні задовольнити або індивідуальну потребу за допомогою протиправного, передбаченого кримінальним законом заволодіння чужим майном або не належними винному майновими правами або шляхом незаконного, за чужий рахунок звільнення від майнових обов'язків і скорочення звичайних або особистих видатків, що стали необхідними [4, 50].

Деякі автори, зокрема С.В. Ванюшкин, Е.П. Вечернін, В.А. Владимиров, Л.Д. Гаухман, А.І. Долгова, М.В. Кравченко, В.А. Пашковський, В.І. Холостов, Ю.М. Худяков, визначають грабежі, розбої та вимагання як різновиди загальнокримінальних корисливих посягань, які здійснюються насильницьким способом, не виділяючи, однак, ці злочини у відособлену підгрупу. На наш погляд, такий підхід, заснований лише на нормативних критеріях, найбільш припустимий саме для кримінально-правової класифікації.

На необхідність виділення вказаних видів злочинів у самостійну групу - корисливо-насильницьких - звертав увагу В.К. Звірбуль, зазначаючи, що однією з основних груп у класифікації злочинів є корисливий й корисливо-насильницькі посягання [1, 64]. У свою чергу, С.В. Албул, аналізуючи світовий досвід боротьби зі злочинністю, також виділяє корисливо-насильницькі злочини як єдиний об'єкт наукового дослідження [2, 19]. Крім того, деякі автори справедливо, на наш погляд, відмічають відмінності між кримінально-правовою, криміналістичною, кримінологічною та оперативно-розшуковою позиціями освітлення цієї проблеми [3, 112]. Цієї думки, зокрема, дотримуються А.А. Коровін, С.М. Мірович, Е.П. Стась. Криміналістичний аналіз надається в працях Ю.П. Алєніна, В.В. Тіщенка та інших науковців. На нашу думку, схожість мотиваційних процесів, деяка однотипність при виборі засобів і методів здійснення й приховування цих видів злочинів дають підстави для їх класифікаційного відособлення. У зв'язку з цим представляється обґрунтованим і вірним об'єднання саме грабежів, розбоїв і вимагань в однорідну групу корисливо-насильницьких злочинів як єдиного масиву для дослідження.

Успішна боротьба зі злочинністю залежить від багатьох факторів, зокрема від підвищення актуальності наукових досліджень, поступального розвитку науки криміналістики й теорії оперативно-розшукової діяльності, їхнього якнайшвидшого впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів. Правозастосовною практикою давно затребувані концептуальні комплексні наукові розробки по вдосконалюванню організаційних, тактичних, процесуальних методів і прийомів запобігання й розкриття злочинів. Необхідною умовою ефективної боротьби зі злочинністю є високий науковий і професійний рівень діяльності правоохоронних органів, широке впровадження в слідчо-оперативну практику наукових прийомів і методів виявлення, припинення й розслідування злочинів. У свою чергу, це вимагає подальшої розробки наукових основ діяльності правоохоронних органів на

основі глибокого аналізу передової слідчо-оперативної практики й використання досягнень комплексу юридичних і інших наук.

Проблемні аспекти протидії корисливо-насильницькій злочинності привертала й продовжують привертати увагу значної кількості науковців-фахівців у галузі кримінального права, криміналістики, кримінології, оперативно-розшукової діяльності. Аналіз їх наукових здобутків свідчить про значний внесок у формування напрямів державної політики з боротьби з цим соціальним злом. Разом з тим, слід зауважити, що з урахуванням реалій сьогодення деякі теоретичні й прикладні питання щодо протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості потребують, за нашим переконанням, подальших ґрунтовних розробок. Тільки при комплексному підході, на нашу думку, можна пізнати інтеграційні процеси наукових знань, визначити конкретні форми найбільш оптимальної й раціональної постановки наукових досліджень, домагаючись цілеспрямованого підвищення ефективності науки, орієнтованої на потреби практики.

Кримінально-правові й кримінологічні аспекти протидії корисливо-насильницькій злочинності досліджувалися в роботах С.В. Албула, Ю.М. Антоняна, А.Ю. Ареф'єва, А.Ф. Белінського, Ю.В. Бишевського, Л.Д. Гаухмана, М.Й. Коржанського, А.А. Коровіна, А.І. Марцева, С.В. Нікітенка, І.П. Портнова та багатьох інших науковців. У свою чергу, питанням кримінально-правової боротьби та кримінологічного запобігання злочинам саме в курортній місцевості присвячені роботи С.М. Алфьорова, Р.В. Полтаригіна, О.Ю. Мелехіна, Ф.С. Есаулова. Комплексність проблеми пояснює й різноплановість цих досліджень.

Так, С.В. Албул у своїх працях ("Насильство при вчиненні корисливо-насильницьких злочинів проти власності", 2006; "Форми вияву насильства під час вчиненні корисливо-насильницьких злочинів проти власності", 2007; "Корисливо-насильницькі злочини: проблеми визначення", 2008; "Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз", 2009, "До питання визначення соціально значущих складових особистості корисливо-насильницького злочинця", 2009 та ін.) докладно досліджує поняття й сучасний стан корисливо-насильницької злочинності, ознаки та складові кримінологічної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, аналізує віктимологічні й психологічні аспекти злочинів корисливо-насильницької спрямованості, вивчає особу жертви та злочинця [1; 2]. Примітно, що науковець, досліджуючи особливості вчинення корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземців в Україні, розглядає й кореляційну залежність таких злочинів від рівнів міграційних процесів, виокремлює їх регіональну специфіку, що деяким чином стосується й нашого дослідження.

У свою чергу, Ю.М. Антонян, розглядаючи соціально-психологічні аспекти урбанізації в контексті впливу на злочинність ("Социально-психологические последствия урбанизации и их влияние на преступность", 1975), досліджував кримінологічно значущі чинники, що детермінують корисливо-насильницьку злочинність у регіональних умовах великих міст.

Питанням, що стосуються кримінально-правового й кримінологічного аналізу злочинності корисливо-насильницької спрямованості, її ознак, детермінації та соціальної обумовленості присвячені ґрунтовні праці таких провідних науковців, як А.Ф. Белінський та

М.Й. Коржанський ("Корислива злочинна діяльність", 1998), Л.Д. Гаухмана ("Насилие как средство совершения преступлений", 1974).

Специфіку детермінації корисливо-насильницьких злочинів та організації профілактичного впливу, залежно від особи злочинця, у різні часи досліджували А.А. Коровін ("Криминалогическая характеристика лиц, совершивших грабежи и разбои", 1976), А.Ф. Зелінський ("Криминальная психология", 1999) і С.В. Нікітенко ("Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії", 2004). Окремі елементи кримінологічної характеристики різних видів корисливо-насильницьких злочинів досліджували Ю.В. Бишевський та А.І. Марцев ("Некоторые вопросы криминалогической характеристики грабежей", 1973).

Значний внесок у вирішення актуальних проблем запобігання й розкриття корисливо-насильницьких злочинів внесли провідні вчені-криміналісти. Серед вітчизняних науковців-криміналістів слід визначити роботи Ю.П. Аленіна ("О классификации очагов корыстно-насильственных преступлений", 1993), О.В. Болгара ("Механизм совершения корыстно-насильственных преступлений", 2000) і В.В. Тіщенко, які присвячені питанням комплексного криміналістичного аналізу корисливо-насильницьких злочинів.

Слід докладніше зупинитися на ґрунтовних роботах В.В. Тіщенко - "Криміналістична характеристика корисливо-насильницької злочинної діяльності", 1993; "Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз", 2002 та дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеню доктора юридичних наук "Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів", 2003. Серед доробок науковця слід відмітити розроблення поняття криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, аналіз її структури та елементів (суб'єктів, об'єктів, обстановки й механізму вчинення), вироблення теоретичної концепції й принципів розробки приватних методик розслідування таких злочинів [5].

Аналізуючи питання щодо стану наукової розробленості питань протидії корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості, необхідно зупинитися й на доробках фахівців у галузі оперативно-розшукової діяльності.

Оперативно-розшукова наука як окрема галузь знань сформувалася тільки наприкінці 60-х - на початку 70-х рр. ХХ ст. Починаючи з цього часу, проводилися ґрунтовні теоретичні розробки, які були скеровані на визначення методологічних і правових питань оперативно-розшукової діяльності, формування її понятійного апарату, розвиток спеціальної термінології, визначення основних напрямів наукового пошуку в поєднанні зі з'ясуванням актуальних проблем удосконалення ОРД. Тому, завдячуючи фундаментальним дослідженням таких видатних вчених, як А.Г. Лескар, В.А. Лукашов, А.Ф. Волинський, Є.Д. Лук'яничков, Д.В. Гребельський, В.Г. Самойлов, Г.К. Синілов і багатьох інших, оперативно-розшукова наука динамічно розвивається й у наш час.

В Україні в останні роки здійснено ґрунтовні дослідження, які, спираючись на досягнення юридичної науки, положення й постулати загальної філософії та філософії права, зробили значний внесок у розробку методології оперативно-розшукової діяльності, поглибили уявлення про саму оперативно-розшукову діяльність, її соціальну роль, сутність й зміст (В.Я. Горбачевський, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський,

М.Б. Саакян, В.Є. Тарасенко, В.А. Яценко). Окрім того, було вирішено низку прикладних проблем у протидії злочинності (К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, В.Л. Ортинський, М.Б. Саакян, О.П. Снігерьев, М.Л. Шелухін), визначено сутність і складові оперативно-розшукової політики держави (О.Ф. Долженков, В.Л. Ортинський) та боротьби з тероризмом (В.В. Крутов). Розроблено теоретичне підґрунтя виокремлення "технічної основи" оперативно-розшукової діяльності (Ю.Ю. Орлов).

Аналіз стану наукової розробленості питань протидії корисливо-насильницьким злочинам дає змогу стверджувати, що на сьогодні залишаються комплексно невизначеними й не розробленими проблемні аспекти діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ із запобігання й розкриття корисливо-насильницьких злочинів з урахуванням регіональних особливостей, питання зовнішньої та внутрішньої взаємодії тощо. Сучасність потребує здійснення комплексних системних досліджень, спрямованих на: визначення загальних проблем оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ і визначення шляхів їх подолання з метою підвищення ефективності їх діяльності з протидії корисливо-насильницьким злочинам у сучасних умовах; вирішення організаційних питань функціонування оперативних підрозділів ОВС з протидії корисливо-насильницьким злочинам; удосконалення тактики протидії корисливо-насильницьким злочинам органами внутрішніх справ. За нашим переконанням, ґрунтовні праці в цих

напрямах безумовно б сприяли забезпеченню дієвого контролю над злочинністю.

Література

1. Албул С.В. Протидія органів внутрішніх справ корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості: монографія / С.В. Албул, В.Б. Любчик. - Одеса: ОДУВС, 2013. - 140 с.
2. Албул С.В. Корисливо-насильницькі злочини відносно іноземців в Україні: кримінологічний аналіз: Монографія. - Одеса: Видавець Букаєв В.В., 2009. - 144 с.
3. Кондратьєв Я.Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції: монографія / Я.Ю. Кондратьєв. - К.: НАВС України, 2004. - 386 с.
4. Подобний О.О. Кримінологічний та криміналістичний підходи щодо визначення й класифікації організованих корисливо-насильницьких злочинів / О.О. Подобний // Південноукраїнський правничий часопис. - 2010. - № 1. - С. 49-51.
5. Тищенко В.В. Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ: монографія / В.В. Тищенко. - Одесса: Юрид. лит, 2002. - 360 с.

Загнибіда В.В.,
ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової
діяльності
ОДУВС

Надійшла до редакції: 26.09.2014

УДК 343.98.06 (477)

ДО ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Розглянуто напрями комплексного підходу в попередженні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Автор, на підставі аналізу існуючих точок зору, світової практики боротьби зі злочинністю, виказує особисте ставлення до означеного питання й надає конкретні пропозиції щодо вдосконалення теорії та практики оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ.

Ключові слова: легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; оперативні підрозділи; органи внутрішніх справ; оперативно-розшукова діяльність.

Рассмотрены направления комплексного подхода в предупреждении легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем. Автор, на основе анализа существующих точек зрения, мировой практики борьбы с преступностью, выражает личное отношение к указанному вопросу и вносит конкретные предложения по усовершенствованию теории и практики оперативно-розыскной деятельности.

Ключевые слова: легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем; оперативные подразделения; органы внутренних дел; оперативно-розыскная деятельность.

We consider an integrated approach in the areas of prevention of legalization (laundering) of proceeds from crime. The author, based on an analysis of existing

© Є.В. Мякота, 2014

perspectives, global practices in the fight against crime, expresses a personal relationship to definite issues and provides specific suggestions for improving the theory and practice of operational activities of the Interior.

Keywords: legalization (laundering) of proceeds from crime; operational units; the internal affairs; operatively-search activity.

В умовах світової економічної кризи особливого значення набуває розвиток систем захисту національних фінансових ринків. Поширення процесу глобалізації економіки призводить до ряду негативних проблем, до яких відноситься й проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Легалізація доходів посідає особливе місце серед інших економічних злочинів, оскільки входить до структури організованої злочинності й має специфічні закономірні риси виникнення, становлення й подальшого розвитку. Маючи незначну питому вагу серед інших видів злочинів економічної спрямованості, цей вид правопорушень характеризується стабільною негативною динамікою. Зокрема, за офіційною статистикою МВС України кількість проваджень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом у 2010 році становила 257, у 2011 році - 322, у 2012 році - 338, а у 2013 - 262.

Поглиблення інтеграційних процесів визначає більш широке впровадження в практику програм протидії легалізації доходів і передбачає поглиблення наукових розробок, спрямованих на адаптацію міжнародного дос-